
מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף קה’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

בענין חליצה ביד שמאל, גידמת בחליצה, וגידמת בשאר מצות

- תד"ה ואע"ג יבמות קב.
- גליון רע"א שם
- תד"ה לא חולין כ.
- כל בו סימן עז'
- רשב"א יבמות קב.
- שו"ע אבה"ע קסט' ס"ק ל'
- ביאור הגר"א שם
- רמב"ם יב"ח ד' יח'
- הגה"מ שם אות כ'
- סמ"ק סימן קפה'
- שו"ע או"ח תרנא' ד'
- ביאור הגר"א שם
- אשל אברהם שם אות י'
- קודם שיתחיל בסוגיא של גידמת, צריך להקדים הדין של יד האשה במעשה חליצה שב' סוגיות תלויות זו בזו.
- שיטת הירושלמי הוא שצריכה האשה לחלוץ ביד ימין שלה. אכן תוס' (יבמות) הוכיח מגמ' שלנו שאי"ז לעיכובא והא ראייה שגידמת יכולה לחלוץ וע"כ שאין ימין שלה מעכבת. אכן איה"נ משמע שלכתחילה תחלוץ בימין. אכן רע"א שם ציין לדברי התוס' (חולין) שאין להוכיח מגידמת שכשרה ביד שמאל שאפשר ששמאל גרע משיניה ורק לא הוכיח למעשה שם אם מעכב אם לאו. וכן משמעות הכל בו כהירושלמי שיש לחלוץ רק בימין. ושיטת הרשב"א הוא שיש מח' בין הבבלי והירושלמי ולהל' קי"ל כהבבלי שאין כאן הקפדה כלל בימין שלה. ויוצא ג' שיטות. ימין מעכב. ימין לכתחילה. אין כאן הקפדה כו"כ. ומהו למעשה.
- בשו"ע רק נקט שתעשה בימין שלה אכן לא הזכיר אם זה מעכב אם לאו. ורק הרמ"א הוסיף שבדיעבד אינה מעכב והגר"א שם ציין לגמ' שלנו כמקור לזה שאינה מעכב (לכ' שלא כרע"א הנ"ל).
- ולענין גידמת, יש דיון אם ציור גמ' שאין לה יד כלל או רק חסר יד ימין. ולכ' תלוי אם ימין מעכב אם לאו. משמעות הרמב"ם שמדובר כאן בגמ' שלנו שאין לה ידים וממילא יכולה בשיניה אבל אם יש לה יד שמאל יכולה בזה. וכן הוכיח ההג"מ שם בהרמב"ם שאין שמאל פסולה כמו שאין שיניה פוסלות. אכן ע' בהסמ"ק שם שמשמע שציור גמ' שלנו שאין לה ימין ולכן תעשה בשיניה אבל לא תעשה ביש שמאל וכן דייק ההערות שם עליו. ויוצא מח' ראשונים מהו ציור גמ' שלנו.
- וכמח' זו יש מח' ג"כ בענין גידמת בד' מינים. בשו"ע איתא שאם אין לו יד יכול ליטול בזרועו (בית השחי). אבל אם אין לו אפילו זרוע לא מוזכר בשו"ע מה יעשה. הגר"א פסוק שמאי שנא מחליצה ולכן פסק שיכול אפילו בשיניו. אכן האשל אברהם חולק עליו שא"א ליטול בשיניו.

ותהא שומטת¹¹⁵ המנעל מן העקב, ותחלוץ כל המנעל¹¹⁶.
והכל מעומד או מוטה¹¹⁷, אבל מיושב לא.
ואחר כך רוקקת¹¹⁸ האשה רוק גדול¹¹⁹, הנראה

ואחר כך תתיר האשה הרצועות¹⁰⁹ והקשרים¹¹⁰ מן הלולאות, הכל ביד הימנית¹¹¹, ולא תהא שמאל מסייעתה¹¹², בירושלמי¹¹³. והיכן שאין לה יד, חולצת בשיניה¹¹⁴.

ושמא למצוה מן המוכחר נאמרה. וכן אנו נוהגים. וכתב הטור בשם ספר המצוות שתעשה הכל בימין. וכ"כ הבי"ש שם בשם הסמ"ק וסה"ת. שו"ע סי' קסט סעיף ל. וברמ"א שם: חלצה בידה השמאלית או בשיניה כשירה. וע"ש ברמ"א סעיף כד: ואם היא איטרת תעשה בימין וידה שהוא שמאל כל אדם. [ומקורו בראבי"ה שם, הו"ד כמרדכי שם. וכ"כ הטור שם]. 112 כ"כ הטור שם בשם ס' המצוות. וכ"כ הבי"ש שם בשם הסמ"ק והר"פ. שו"ע שם. ודלא כר"ת (ס' הישר שם), והו"ד בסה"ת ובמרדכי שם ששולפתו בימין ושמאל מסייעתה. 113 שם פי"ב ה"א א 114 שם קה. [גידמת מהו שתחלוץ וכו', אמרי מי כתיב וחלצה ביד]. רמב"ם שם ה"א יח שו"ע שם סעיף לא. וראה הערה 111. ובעה"ט שם כתב בשם גאונים שגידמת חולצת בעקב ורועה. [ועיין בכה"ג סי' לא שגידמת אינה חולצת]. והכנה"ג שם הגהב"י אות לו הקשה מהמבואר ברש"י (סנהדרין מט.) גבי אבנר שהראהו ליואב היאך יבמה גידמת חולצת בשיניה. [וע"ש בכך יהודיע מש"כ לבאר הו"ד בין יואב לאבנר]. ורבינו לעיל סי' עב (ח"ד עמי שצו) כתב: "ואדם גידע שאין לו ידים, נוטלין (לד' מינים) בזרועותיו, שהרי אין כתוב ולקחתם ביד, כיבמה גידמת שחולצת בשיניה, דמי כתיב וחלצה ביד". וראה בהערות שם לענין גידם אם יוצא יד"ח נטילת לולב כשנטול בשיניו, שי"א שכשם שבחלצה מהני כשנטול בשינים ה"ה לענין נטילת לולב, וי"א שממה שדימה רבינו דין גידם כלולב ליבמה גידמת, ונקט שהגידם נוטל בזרועותיו, ולא כתב שנטול בשיניו, משמע שבשינים אי"ז לקיחה. 115 בר"פ שם: "ותגביה את רגל היכס מן הארץ ותשמט המנעל וכו'". בי"ש שם בשם הסמ"ק. סדר חלצה סעיף נב. ועיין בזה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חאבה"ע"ו סי' צד באורן. 116 שם קב. רמב"ם שם ה"א ו שו"ע סי' קסט סעיף ל. [בי"ש שם בשם הסמ"ק]. 117 בגמ' שם קג. "בין עומד בין יושב בין מוטה". ורבינו כתב לעיל (הערה 57 ואילך) הדין שצריך שיעמדו היכס והיבמה ע"ש. וכאן כתב: "והכל מעומד", והיינו בכל סדר החלצה. והרשב"א והמאירי שם כתבו שמי"ש בספרי (תצא קנח) ועמד ואמר, מלמד שכל דבריו אינן אלא בעמידה, היינו שרק הקריאה בעמידה, אבל החלצה אפשר בישיבה. וכ"כ הרמב"ם שם ה"א ו שחולצת אפי' לכתחילה מיושב. ורבינו ס"ל (כהסמ"ק והר"פ) שאין לחלוץ בישיבה, רק עומד או מוטה. וכ"כ הסמ"ג. וכ"ה בתשו' מיימוניות סי' לו בשם סה"ת. [ולפינו בסה"ת: "הכל מעומד לא מוטה ולא יושב"]. וכ"ד הטור שלכתחילה צריך עומד ולא מוטה או יושב, ולהלכה, כתב בפ"י סי' ס"ח

הכותל כדי שידחוק רגלו. וכ"כ בפ"י ס"ח סקס"ג בשם הראשונים והסמ"ק. [ובסמ"ג: "טוב להעמיד"]. שו"ע סי' קסט סעיף ל. וזהר שלא ישען כל כך שאם נוטלין העמוד היה נופל, דזה אינו מקרי עמידה - רמ"א סדר חלצה סעיף מה. 107 שאחריו - סדר חלצה סעיף נא. וישען בו שו"ע. 108 בס' החינוך: וידחוס רגלו "יפה" בקרקע. וכ"ה בס' הישר (חלק החידושים סי' ס). והרא"ש שם כתב: וידחוק רגלו "מעט". ובמאירי שם: צריך שינעוץ רגלו על הקרקע עד שיראה שחלצה באה מכוחה. ומ"מ דיו בנעיצה מועטת, וא"צ נעיצה בכל כוחו. וביש"ש שם סי' טו: לדחוף רגלו "בכח" לקרקע. ועיין בערול"ג יבמות שם לענין אם צריך שידחוף רגלו על הקרקע או אפשר גם על כלי וכיו"ב. 109 כ"כ הבי"ש שם בשם הסמ"ק. [ולשוך הבי"ש שם לפנינו הוא מרביר הר"פ: ותתיר האשה קשר הרצועה קודם ואח"כ הקרסים]. שו"ע סי' קסט סעיף ל. 110 התחתון תחתון תחילה - רמ"א סדר חלצה סעיף נב. 111 כ"כ תוס' (שם קב. ד"ה ואע"ג) ע"פ הירוש'. [ואע"פ שלא מצינו שפסול בשמאל אלא ברגל, אבל ביד כשר לחלוץ אפי' בשמאל, ואמרינן נמי (שם קה.) גידמת חולצת בשיניה, משמע דלא מיפסול אם לא חלצה בידה הימנית. והגרעק"א ז"ל בגה"ש שם ציין לתוס' חולין (כ. ד"ה לא למעוטי) שכתבו (בתי"ב) ששמאל גרע משן כדאשכחן לענין חלצה, דגידמת חולצת בשיניה, וכירו' שחלצה בעי ימין. ושמא אין כ"כ ראייה, דדילמא ליכא עיכובא בימין אלא לכתחילה בעי ימין, וה"ה אם חלצה בשמאל חלצתה כשירה. ועיין בקובץ שיעורים פסחים אות טז שביאר שכהא דשמאל פסול יש לפרש מפני שאינו ימין, וא"כ גם שן פסול דאינו ימין, או דלא בעינן ימין, אלא שלא יהא בשל שמאל, ושן אינו שמאל. ואמנם לשון סה"ת שם: "הכל בידה הימנית וכו'", אע"ג דמן התורה א"צ ימין, דגידמת בשיניה מועיל וכו'". ודו"ק. וע"ע בביאור דברי התוס' בחולין בתי"ב הגאון ר' מאיר שמחה מדורנסק ז"ל סוף ח"ב סי' נב אות ט ואילך. והחינוך שם כתב שהוא מחלוקת התלמודים, דלפי הגמ' שלנו חולצת בין בימין בין בשמאל, שלא מצינו בגמ' קפידא על זה, אבל בירוש' אמרו שצריכה לחלוץ בימין, לפיכך החולצת תחוש לעצמה ותחלוץ לכתחילה בימין. והמאירי שם כתב: והאשה מיהא אין בה הפרש אם שתחלוץ ביד ימין או שתחלוץ ביד שמאל, שהרי בגידמת אמרו מי כתיב וחלצה ביד, וחלצה סתם כתיב אפי' בשיניה, וכ"ש ביד שמאלית. ואע"פ שאפש"ל דוקא בגידמת שאין לה יד, מ"מ מאחר שהוא תולה את הטעם מדלא כתיב יד, שי"מ אף בלא יד, ואף במי שאינה גידמת כדעבד, וכ"ש ביד שמאל. ומ"מ בתלמוד המערב אמרו מתירתו בימין וכו'.

כשרה כשהיתה אנפליא של בגד במנעל של עור מאן דאמר חליצתה פסולה כשהיתה אמפליא של עור במנעל של עור. ונראה טעמא דירושלמי, דבאנפליא של בגד כיון דאינה ראויה לחליצה בטלה לגבי מנעל וקרנא ביה מעל רגלו, אבל באנפליא של עור אינה בטלה והוה ליה כמנעל דמעל, ואעפ"י שאין נראה כן מגמרינן⁶⁹, מדבעא מיניה ר' נחמיה בר ברון⁷⁰ מרבה שני מנעלים זה על גב זה מהו, ופרישנא דקרעתיה לעלאי ושפלתיה לתתאי וקאי עלאי, ומשמע דבכי האי גונא הוא דמבעיא ליה, הא שלפתינהו לתרוייהו כאחת חליצה מעליא היא, דחליצה איכא וגלויי כרעא איכא⁷⁰*. מכל מקום שמעינן מינה דאנפליא של בגד בשל עור חליצתה כשרה⁷¹. ולשון שני שפרשיי ז"ל⁷², התפור שתפרו במשיחה כעין שלנו דבעינן כוליה דעור, וכן פרי"ח ז"ל⁷³.

הא דאמרינן, לפי שאין נכנסין לעזרה במנעל וסנדל, פרשיי ז"ל⁷⁴, משום דכתיב⁷⁵ מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי. ואינו מחוור, דההיא בשעה שאין ישראל עושין רצונו של מקום מיירי, ואפילו בלא מנעל וסנדל. אלא עיקרא מדכתיב⁷⁶ של נעליך מעל רגליך, ומיניה ילפינן לה בברכות פרק הרואה⁷⁷.

ירושלמי⁷⁸. ר' זעירא מחוי ליה לר' בא חולץ כיצד הוא עושה קושרו כדי שיהא יכול להלך בו מאליו כיצד הוא עושה אמר ר' זעירא⁷⁹ בריה דר' הלל קושרו⁸⁰ כדי שיהא יכול להתיר באחת מידיו כיצד היא עושה מתירתו בימין ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימין וגורתו בימין כדי שתהא חליצה והתרה בימין. ורי"ח ז"ל⁸¹ כתבו בפירושו. והריא"ף ז"ל בהלכות בפרק החולץ⁸². אבל בגמרינן לא הזכרה חליצה ביד ימין כלל, ואדרבה אמרינן גבי גדמת⁸³, מי כתיב וחלצה ביד וחלצה כתיב, כלומר ואפילו בשנייה, וכל שכן ביד שמאל. ורגל ימיני אי לאו דגמרינן ליה ממצורע⁸⁴, הוה מכשרי בין בשל שמאל בין בשל ימין, ויד דלא כתיב מנא לן ואפילו לכתחלה⁸⁵.

אלא לאו שמע מינה כאן באנפליא של עור כאן באנפליא של בגד. מיהו באנפליא של בגד חליצה פסולה הויה, כדתנן במתניתין⁸⁶ ובמתניתא⁸⁷, באנפליא של בגד חליצתה פסולה. ותמהני על הר"מ במז"ל⁸⁸ שכתב דאינה חליצה כלל, ובשל סיב כתב דהויה חליצה פסולה, דאלו⁸⁹ כתב כן הרב ז"ל מדמפליג בהו רבא ואמר⁹⁰ האי מגין והאי לאו מגין, ההוא טעמא לר' מאיר בלחוד הוא דלא דריש תחש, אבל לרבנן דדרשי תחש כולהו חד דינא אית

באמפיליאה. 69 לעיל ע"א. 70 כ"ה בתוס' חד מקמאי, ולפנינו: ר' נחמיה. *70 כ"כ רש"י לעיל ע"א בד"ה א"ה אפילו דיעבד, וכ"כ המאירי והריטב"א, ובא"ז ח"א סי' תרסו. 71 ובמאירי כתב ליישב דעת רש"י דאין חולצין רק לכתחלה אבל בדיעבד חליצתו כשרה, וכ"כ בתוס' הרא"ש, וכ"כ בפסקים ר"ס ו, ועיי"ש בק"צ אות ק, וכ"כ ביש"ש סי' יב. ועיין בב"ש סי' קסט. ס"ק כא וצ"ע. וע"ע ביש"ש יעקב ובערוך לנר. 72 בד"ה התפור בפשתן. 73 מובא בריטב"א ובנמוק"י שפיר"ח הוא כפירש"י בל"א, ועיין בפסקי רי"ד שהביא פירש"י וכתב עליו שאינו נראה לו דכיון דנוהג כל העולם לתופרן בחוטי פשתן למה יפסול רב דבר זה, ואח"כ הביא פיר"ח שזהו הפירוש הנראה לו וז"ל: הוא שתחת הרגל ועושין עליו חוטי פשתן תפורין בו שחופין את הרגל. מבואר שפיר"ח אינו כפירש"י. וכן מובאים דברי הר"ח בראבי"ה ח"ד סי' תתצה עמ' נו ועמ' נח וז"ל: סנדל הוא שתחת הרגל ועושין עליו חוטי פשתן תפורין בו שחופין את הרגל שמעמידין בו את הרגל. וכעין זה בתוס' ישנים יומא עת. ב בשם ר"ח. והובא כ"ז ביש"ש

כאן סי"ב. וע"ע בפסקי ריא"ז שכתב: במנעל התפור בפשתן אעפ"י שכולו עור הואיל וחוטי הפשתן שמעמידים אותו פשתן הרי הוא כאילו כולו פשתן שהכל הולך אחר המעמיד. ובזה מיושב משה"ק בפסקי רי"ד על פירש"י. 74 ד"ה ואין צריך לומר. 75 ישעיה א, יב. 76 שמות ג, ה. 77 סב, ב. כ"ז ברמב"ן, וכ"כ הריטב"א. ועיין בערוך לנר. 78 פי"ב ה"א; סו, א. 79 לפנינו שם: חנניה, ובנדפס: חנינא, וכ"ה בתוס' לעיל ע"א ד"ה ואע"ג. 80 שם ובנדפס: עונבו. וכ"ה בתוס' שם. 81 וכן מובא בהגהות מיימוני פ"ד יבום אות כ: וכתוב בפירוש ר"ח ירושלמי וכו' עכ"ל תוספות רבינו יהודה. וכן מובא הירושלמי לעיל ע"א בתוס' ד"ה ואע"ג. 82 לא נמצא ברי"ף שלפנינו בכל המסכת. 83 לקמן קה, א. 84 לקמן קד, א. 85 כ"כ תוס' לעיל ע"א ד"ה ואע"ג, ובתוס' הרא"ש שם, ובפסקי הרא"ש סי' ד, וכ"כ המ"מ פ"ד יבום ה"ו בדעת הרמב"ם. 86 לעיל קא, א. 87 לקמן קג, א. 88 בפ"ד יבום ה"ח. 89 בנדפס: ואם. 90 לקמן קג, א.

כט) מאן יבמי וכו'. וכמו נמשכות הרמ"ש [כלל ג"ב סי' ב'] והרשב"א [ח"א סי' אלף קס"ט ובמיוחד לרמב"ן סי' קכ"ג] והטור, אפילו אם היא נצטיימה אחת (טור^{כז}) וכן הוא המנהג גם בלא חפצתי לקחתה^{כח} ועיין לקמן בפירוט הסדר סעיף ק"ו.)

ל) צ"ל יעמוד אצל כותל או אצל עמוד וישען בו ויידחקו רגלו בקרקע ותתיר קשרי המנעל^{כט} ואחר כך הקרסים להכל בידה הימנית ותתפוס רגלו בידה השמאלית ותהיה שומטת המנעל מן העקב בידה הימנית ותחלוץ כל המנעל גם בידה הימנית (צ"ח) מכל זה בלי סיוע יד שמאלית^{צ"ט} ובכל זה לא תהיה יושבת ולא על ברכיה אלא תהיה מעומד פותכוף עצמה^ק ומשלכת המנעל לארץ (חללה בידה השמאלית או נצטיימה כשרה (טור^ק)).

ציונים ומקורות (צד) בסוף הסימן (ועיין בפרישה סקצ'י). וכ"ה בסדר הליצה להר"י מרגליות סי' ה' סעיף כ"ו וסי' ח' סעיף כ"ח בשם אור זרוע (ע"ש ח"א סי' תר"ע). (צה) סדר הליצה להר"י מרגליות סי' ה' סעיף כ"ו וסי' ח' סעיף כ"ט. (צו) טור. (צז) תבות "ואח"כ הקרסים" אינן בטור, ומקורו בכ"י בשם סמ"ק סי' קפ"ה בסדר הליצה לרבינו פרץ. וכן מ"ש ותהיה שומטת וכו' ותחלוץ כל המנעל וכו', מקורו שם, וכדעת ספר התרומה סי' קל"ג והסמ"ג עשין ג"ב והמרדכי יבמות סי' נ"ז, הובאו בכ"י ונ"א כתוס' יבמות ק"ב ע"א ד"ה ואע"ג. (צח) טור בשם סמ"ק סי' קפ"ה, וב"י בשם ספר התרומה שם. (צט) לשון סמ"ק סי' קפ"ה בסידור הליצה לרבינו פרץ, וטור, וב"י בשם ספר התרומה סוף סי' קל"ג וסמ"ג עשין ג"ב. ק) טור בשם הרמב"ם פ"ד מיבום ה"ו.

שנו"ס (15) כ"ה במהדורות באה"ג וממהדורות הפ"י ואילך. בדפוסים ראשונים: עמון (וראה בעקבי הבית סקכ"ח).

ערך להם

סעיף ל'. בידה השמאלית. ותגביהו בידה. (טור). בלי סיוע יד שמאלית. ואם עשתה כן בשמאל או אפילו בשיניה כשרה. (טור). ותכוף עצמה. ואם חלצה מיושב חלצתה כשרה. (טור לעיל סעיף י"ב).

נחלת צבי

טו. שהיא תקרא לא אבה יבמי בנשימה אחת. פירוש, כל הג' מינות לריכה לקרום נצטיימה אחת. וכמו נעל הלבוש [סעיף כ"ט] שאם חלוק מלת יבמי ממלת אבה, וכן מלת לקחמה ממלת חפצתי, היה נמי משמע היפך הכוונה, שאם חלוקו שתי מלות לא אבה ממלת יבמי היה משמע לא אבה כמו שאמרתי מאן יבמי וכו' אלא רואה ליבמי, וכן אם הוא יתלוך לא חפצתי ממלת לקחמה, היה משמע לא חפצתי כמו שאמרתי הוא מאן כו' אלא אני רואה לקחמה: סעיף ל'. זו וידחקו רגלו בקרקע. כדי שיהא ניכר שטורחתי לחלוץ

ביאור הגר"א

קו. ויש אומרים כו'. ממ"ש [יבמות ק"ו ע"ב] אלא לא אבה יבמי כו', וכן בלא חפצתי לקחמה. אבל כל הפוסקים כמו ר"ק לא אבה לא חפצתי, וממ"ש [שם] לא למודיה: *ק"ז. ויש אומרים שצריך כו'. כפירש"י [יבמות ק"ו ע"ב ד"ה מודה רבא]: קח. לא אבה יבמי. לאו דוקא, אלא כ"י מינות לב, כמ"ש בפירוש סדר חליטה סעיף (צ"ז) [ס"ן], וכן בלא חפצתי: קט. גם בלא חפצתי. כדעת הסמ"ק [סי' קפ"ה], ללכמילה מודה רבא, ועיין בפירוש סדר חליטה שם ומה שכתבתי שם [סקצ'י]: סעיף ל'. קי. יעמוד כו'. כדי שיוכל לדמוק יפה: קיא. ותתיר כו'. שם [יבמות] ק"צ א' זין שחמיר כו': קיב. הכל כו' ותתפוס [כו'] ותחלוץ. ירושלמי [שם פ"ב ה"א] הנ"ל סיוע כו'. ממ"ש צירושלמי שם והנילו מוס' שם [ד"ה ואע"ג], עונבו כדי שמוכל להמירו בלחם [מדיין] [מיריה]. ללא כר"ת [ספר הישר חידושים סי' ס' מובא בטור] שכן שמעתי שזמל, והוא כניסת מוס' [שם] וגורמתו שזמל, ופירוש שמעתי. ועיין סוף פ"ז דברכות [ג"א סוף ע"א]: קיד. ובכל זה כו'. מנשימת [יבמות ק"ג ע"א] הנ"ל [בסקצ'ג] זין עומד דוקא דעבד, ללא כהרמז"ס [פ"ד מיבום ה"ן]: קטו. ומשלכת כו'. עיין מה שכתבתי בפירוש סדר חליטה סעיף ע"ד [סקצ'ב]: קטז. חלצה כו'. מהא דסעיף ל"א, וממ"ש בגמ' [יבמות ק"ה ע"א] מי כתיב ותלטה כו':

פתחי תשובה

סעיף ל' כו'. ותתפוס רגלו בידה השמאלית. כתב הב"ח את י"ט וז"ל, פירוש, בשעה שחתפוס בידה הימנית בעקב המנעל לחלוץ אותו, אז תתפוס בידה השמאלית עובי בשר השוק באויר כדי שלא יגוד ויזוז, ותשמיט המנעל מן העקב בידה הימנית כו', ומסיים שם שכן נהגו שהכל בימין אלא שתופסת בשר השוק בשמאל, והוא שכתוב בירושלמי [יבמות פ"ב ה"א] ותופסתו בשמאל, ע"ש. אכן בספר גט מקושר [למהרא"ל צ"ן] בהגהותיו לסדר חליצה של מהר"ם [ו' יושפ] את פ"ג* כתב וז"ל, עיין בקונטרס ט"ב חליצה [אות פ"ג וס"ן] שכתבתי שצריכה לאחוז במקום המנעל, ותתפוס שם לחזיק המנעל עם הרגל שלא יפול אפילו אם לא היה המנעל דחוק, עכ"ל. ומצאתי בספר כרם שלמה [האס] בשו"ת שבסוף הספר סי' פ"ז [את א"], דרב אחד כתב לו וז"ל, כמדומה שהעולם נוהגין שהיא תופסת בעקב היבם בשמאלית ושומטת המנעל בימין, והל' לענין אינו נכון, בדנקל יכול לבוא ע"י זה לידו מכוול שחסייע בידה השמאלית, כיון שאוהזת במקום העקב, אלא המוכרח הוא כמו שראיתי בב"ח כו' והעתיקו ג"כ בספר הקובץ [על יד, פ"ד מיבום ה"ן] דלא תהיה השמאלית מסייעת אלא לאחוז בבשר השוק בלבד, וכן ראוי לנהוג וביצוה לפרסם, והוא ז"ל השיב לו והסכים עמו שבודאי לא תאחז את העקב, ע"ש. ולענין נכון יותר כדברי הגט מקושר הנ"ל, שכן מדוייק לשון הירושלמי

ראש פינה - שו"ע

סעיף ל'. ומשלכת אותו לארץ, כתוב בטור ואיני יודע למה הצריך לזה. ועיין לקמן בפירוש סדר חליצה סעיף ע"ד טעם לזה ומה שאכתוב שם:

גליון מהרש"א

סעיף כ"ט. ויקראו אותו והוא מעומד לא חפצתי לקחמה. נראה שלדעת המרדכי נצ"י חו"מ סימן כ"ח [סעיף ד'] דמה דעדים לריכס לעמוד, היינו דהאס עמוד און רשאין לנטל אלא כשצו און לריכס לעמוד, ודלמיז מפיק ואלו מנגלח [הר"ק] יש דף כ"א, א"כ ג"כ הלא כשצו און לריכס לעמוד לריכס:

עמודי גולה (סמ"ק)

פג) ולא תהא שמאל מסייעתה פג*) כדאיתא בירושלמי [מד]. פד) והיכא שאין לה יד חולצת

צידיהם מן יבמות פי"ב ה"א, עושו"ע אהע"ז סי' קסט ע"י ל וסדר חליצה סעי' נב :

צביון העמודים

ובדרך שני כתב צ"ח שם, דבאמת ר"ת ורבינו ז"ל פליגי, וחליצת בגירסא בירושלמי, דאי' שם מחירתו צימין ותופסתו [בבשר השוק] בשמאל ושומטת עקב צימין וגוררתו בשמאל, עד שמהא התרה וחליצה צימין, ע"כ. וכן הביאו בתוס' יבמות דף ק"ב ע"א ד"ה ואע"ג. וכן הביא הרא"ש ז"ל בפסקיו שם סי' ד'. וכ"ה בהגמ"י ה"ל חליצה פ"ד אות כ', עיי"ש. וכיון דר"ת ז"ל גרים הכי, דהיינו וגוררתו בשמאל, ע"כ הכוונה שאת העקב שומטת צימין וממשיכה לגרור הנעל בשמאל עד הוצאתו לגמרי מן הרגל. ומבואר דמותר לסייע בשמאל, דאמריין דמסייע אין זו ממש :

אבל בסמ"ג הביא לשון הירושלמי וגוררתו צימין, וכן הביאו בתוס' חולין דף כ' ע"א ד"ה לא, עיי"ש. והמרדכי ז"ל יבמות סי' נ"ז ובמ"מ ה"ל חליצה פ"ד ה"ו, עיי"ש. וכנראה דגם רבינו ז"ל גרים הכי בירושלמי. ולפי"ז הרי מבואר דלא יסייע בשמאל כלל, ורק את רגלו היא תופסת בשמאל כדי להקל עליה את מעשה החליצה. אבל סיוע זה לא הוא סיוע השייך לגוף מעשה החליצה. אבל מה ששייך לגוף החליצה נריך להיות רק צימין, בלי סיוע השמאל כלל. וביש"ש פי"ב סי' ו' אזיל בדרך השני של הב"ת, וכחצ לדעת רבינו ז"ל, דהא דמסייע אין זו ממש, זהו רק צדיעצד, אבל לכתחלה נריך להקפיד בזה. ולפי"ז מש"כ רבינו ז"ל ולא תהא שמאל מסייעת, אין זה פוסל צדיעצד. וכ"כ תוס' יבמות שם. ובתוס' חולין שם נסתפקו בזה, עיי"ש :

פג*) כדאיתא בירושלמי. צדרישה ס"ק כ' כתב דהכוונה להא דאי' בירושלמי שם "וגוררתו צימין", דהכי גרים רבינו ז"ל, עי' מש"כ באת הקודם. ויותר נראה דקאי על כל עיקר דינא דבעינן לליהוי צימין דידה, שאין מקורו אלא מהירושלמי, דבבבלי לא נזכר מזה כלום. וכמש"כ בתוס' יבמות דף ק"ב ע"א ד"ה ואע"ג, עיי"ש. ומתבאר ממילא דכל מה דשייך למעשה החליצה, כגון החרת הקשרים הכל בכלל הך דבעינן לליהוי צימין, כמו דחשיב להו בירושלמי שם, עיי"ש : והנה בכת"י נוסף לאחר כדאיתא בירושלמי, "ומגביה רגל היבס מן הארץ", וכן הוצא צ"ח סי' קס"ט, וביש"ש פי"ב סי' י' שם, עיי"ש :

פד) והיכא שאין לה יד חולצת בשיניה. בגמ' דף ק"ה ע"א אי' גידמת מהו שתחלוץ. ופי' רש"י ז"ל "בשיניה". ומסיק בגמ' מי כתיב וחלצה ביד, ע"כ והנה סתמא דגידמת היינו בשתי הידים, ולהכי אין אפשרות אחרת אלא בשיניה. אבל באופן דגידמת רה

אין החליצה על ידה, אבל כשקושרים עוד רצועה לרגלו מחהדק הנעל לרגל. ומעשה אס תפתח מחלה את הקרסים, יכול לפעמים הנעל להתרופף על הרגל גם אם הרצועות עדיין מחוברות לרגל, ויחמר מעשה החליצה על ידה. ולכן נריך מחלה לפתוח הרצועות ועדיין הנעל מהודק לרגל על ידי הקרסים, ואח"כ פותחת את הקרסים ומיד שומטת את הנעל, ומקרי שפיר שנעשה החליצה על ידה. ולזה העירני בני הרב ראובן נ"י :

והנה דיוק לשון רבינו ז"ל קשר הרצועה, משמע דעיקר הוא רק החרת הקשר של הרצועה אע"פ שהיא עדיין כרוכה על הרגל יכולה כבר להחטק עם הקשרים מהלולאות. ובאר"ח ובכלל זו לא נזכר הקשר של הרצועות, רק "תחיר הרצועות", וא"כ יתכן דהכוונה להוריד מחלה את כל הרצועה מהרגל ואח"כ תחטק עם הקשרים מהלולאות. אף כי לא נתברר לי מאי נפ"מ בזה לענין עצם מעשה החליצה. ומתוך כך יתכן באמת דגם הנוס' "תחיר הרצועות", הכוונה להחרת הקשר גרידא. אך שו"ר צ"ח מנהגי מהרי"ל ז"ל ה"ל חליצה שכתב וז"ל, ותחיר בראשונה את העניצה והקשרים, והכל ביד הימנית לצד, ותחילת גריכות הרצועות הארוכים לגמרי, ותחיר ג' הקשרים מתוך הלולאות, עכ"ל עיי"ש. ומבואר להדיא דס"ל לנריך להסיר את הכריכות מהרגל, ורק אח"כ להחטק עם הקשרים מהלולאות :

פג) ולא תהא שמאל מסייעתה. בטור אהע"ז סי' קס"ט כתב וז"ל, שתחיר היא קשירת המנעל בידה הימנית ותחפוש רגלו בידה השמאלית ותחלוץ המנעל בידה הימנית, כדי שמהא התרה וחליצה בידה הימנית. ר"ת כתב שולפתה צימין ושמאל מסייעתה, ובספר המצות כתב שריך שיהא הכל צימין בלא סיוע השמאל, עכ"ל. וכתב צ"ח שם, בדרך אחד, לפי שאפשר לפרש לשון ר"ת ז"ל כפשוטו דמתיר לכתחלה שהשמאל תהא מסייע בחליצה ממש, לכן הביא הטור עליו הא דכתב רבינו ז"ל שכל החליצה תהא צימין, דהיינו החרת קשר הרצועות וקשר הלולאות וחליצת המנעל הכל בידה הימנית כדמוכח בירושלמי. וא"כ ממילא נריך לפרש דברי ר"ת ז"ל דלא תהא שמאל מסייעת, אלא לאחוז בבשר השוק בלחוד, עכ"ד עיי"ש. ומתבאר לפ"ז דליכא פלוגתא בין ר"ת ז"ל לבין רבינו ז"ל, דלתרווייהו מה ששייך לעצם החליצה נריך להיות צימין, וסיוע השמאל הוא רק לאחוז את גוף רגלו. [בחדו' הגהות לטור שם אות ח' דאי' שם כ"כ סמ"ק, ט"ס וז"ל סמ"ג, כי לפנינו בדברי רבינו ז"ל ליחא] :

עמודי גולה (סמ"ק)

חולצת מהן בשיניה.

ותהא

ציונים מהן יצמות דף קה א, רמז"ס ה' חליצה פ"ד הי"ח, סמ"ג עשין נב, עושו"ע אהע"ז ס' קסט סעי' לא :

צביון העמודים

דאיכא עוד אופן של אפשרות, וע"כ היינו זרוע וכדכתיבנא בפירושא ידיה חמוכות, דהיינו רק פיסת היד הוא דחסר, וחולצת זרוע, אלא דזרוע הימין לבד הרי לא שייך בה אחיזה, וע"כ דהכוונה בעזרת זרוע השמאל, והרי צעין דליהוי צלי עזרת השמאל, וע"כ דכל דאין העזר צא להפעולה אלא לעזרת הימין ליכא קפידא דצד, וכמש"נ בס"ד :

ואם כניס אנו צוה, נראה בס"ד דגם לדעת רבינו ז"ל דס"ל דצעין דליהוי צימין צלי עזרת השמאל, בכ"ז כל כה"ג צאופן שהזרוע נשאר, ויכולה לחלוץ זרוע הימין בעזרת השמאל, שפיר דמי, דהעזרה אינה להפעולה אלא להיד הימנית, וכמש"נ בס"ד :

והנה גם התוס' בחולין דף כ' ע"א, נראה דס"ל דגימט היינו צימין גרידא, והוא צמאי דכתבו שם בד"ה לא ו"ל, ועוד י"ל דשמאל גרע משן, כדאשכחן לענין חליצה דאמרינן בפ' מנות חליצה, דגימט חולצת צשיניה, וצירושלמי משמע דחליצה צעי ימין כו', עכ"ל עיי"ש. ואי הו' מפרשי דגימט היינו צשתי ידיה, א"כ מה ראייה דשן עדיפא משמאל, הרי כיון דאין לה שתי ידיה הרי א"א אלא צשיניה, אצל צאופן שאין לה רק ימין אולי צאמת שמאל עדיפא משן. אלא ע"כ דהתוס' מפרשי דגימט היינו צימין גרידא, אצל שמאל יש לה, ומדאמרינן דחולצת צשיניה, מוכח שפיר דשן עדיפא משמאל :

ובעיקר דצרי התוס', נראה דע"כ אין כוונתם שם לדין שן ושמאל הי מינייהו עדיף, דאי הו' נחתי להכי יקשה מה דחו התוס' שם וכתבו ו"ל, ושמאל אין כל כך ראייה, דדילמא ליכא עיכובא צימין אלא לכתחלה צעי ימין והוא הדין אם חלצה צשמאל דחליצתה כשרה, עכ"ל עיי"ש. ואם הנידון הוא שמאל ושן הי מינייהו עדיף, הרי אין הדחיה מובנת כלל, דאדרבה אם אין השן עדיפא אמאי חולצת צשיניה ולא צשמאל, אחרי דאין הימין מעכב. וע"כ דהנידון צתוס' הוא דאם שמאל לא גרע משן, א"כ כמו דשן מהני כך גם שמאל מהני, ואמאי אינה חולצת צשמאל אחרי דאפשר צשמאל, והוא נקל יותר מצשיני'. וע"כ דשמאל גרע משן. ואף דגם שן אינו צכלל ימין. אצל כיון דאין צה הריעותא דשמאל שפיר דמי. וע"ז כתבו התוס' לדחות, דצאמת שמאל לאו פסול גמור הוא דאינו, וממילא לא גרע משן, כיון דליכא קפידא צימין דוקא. ומאי דאמרו בגמ' דחולצת צשיניה, לא לאפוקי שמאל אהו, אלא הכוונה דאפשר גם צשיניה, והיינו דשמאל ושיניה שוין :

שומט

רק צידה הימנית יתכן דחולצת צשמאל, דכיון דאין לה יד אחרת הו' זו שיטתה כאילו היא הימין. ולא כן דעת רבינו ז"ל כאן, שהרי דייק וכתב "שאין לה יד" לשון יחיד, ומתבאר דאם אין לה ידה הימנית אין צידה השמאלית שום עדיפות על השינים, ואדרבה צשיניה עדיפא, דמ"מ ידה צמציאות אינה אלא שמאלית :

והרמב"ם ז"ל צה"ל חליצה פ"ד ה"ח כתב ו"ל, ויצמה שדיה חמוכות חולצת לכתחלה אפי' צשיניה, עכ"ל עיי"ש. ומבאר להדיא דאיירי צאופן דשתי ידיה חמוכות, וממילא חולצת צשיניה, אלא דאיכא למידק, מהו לשון "אפילו צשיניה", דמה צא לרבות, והרי אלא צשיניה אינה מציאות היא שמוכל לחלוץ, והרי יש צורך להיות אפשרות של אחיזה, וצלי ידיים אפשר רק צשיניה. וממוך כן נראה דהרמב"ם ז"ל לא איירי צאופן דחסר לה כל צורך הידים, ולכן נקט חמוכות, והכוונה חלק מהידיים דהיינו פיסת היד הוא דחסר והזרוע נשאר. וצכה"ג הרי יש אפשרות לחלוץ זרוע, אלא דצעין דליהוי צשתי הזרועות יחד, שהזרוע השמאלית תעזור לצרוע הימנית צאחיה וצפעולת החליצה. והרמב"ם ז"ל לטעמיה, שלא הזכיר כלל שהחליצה צריכה שתייה צידה הימנית. ואף דצירושלמי מצואר דצעין דליהוי צימין, עיי"ש. וצתוס' ד"ה מי כתיב, כתבו דהוא רק דינא דלכתחלה, ואינו מעכב דציעבד, עכ"ד עיי"ש. והרמב"ם ז"ל ס"ל דאפי' לכתחלה לא צעין דליהוי צימין, ממוך מאי דצצצלי לא מוכר מזה כלום :

אך נראה בס"ד, דאפי' אי הו' ס"ל דצעין לכתחלה לכה"פ דליהוי צימין צלי עזרת השמאל, זהו רק צאופן דהשמאל צאה לעזרת הפעולה, ונמצא דע"כ הפעולה לא נעשתה צשלמות צימין, ואנן צעין דליהוי כולה נעשית צימין. אצל צאופן שהעזרה לא צאה ישר להפעולה, אלא להיד צכדי שמוכל הימין למלא תפקידה, צכה"ג ליכא קפידא כלל, שהרי רוצה לעשות זרוע הימין, ורק שאין צה כדי אחיזה ולכן צאה הזרוע השמאלית לעזרתה כדי שתייה אחיזה שלא יפול מזרוע הימנית, כל כה"ג שפיר נקרא שהפעולה נעשית צימין וכשר :

ובזה יתיישב גם דעת הסמ"ג, שכתב ו"ל, יצמה שדיה חמוכות חולצת לכתחלה ואפי' צשיניה כו', מכאן למד שמה שאנו מצריכין שחלוץ צימינה זה מדצרי סופרים, עכ"ל עיי"ש. ומבאר דס"ל דלכה"פ מדצרי סופרים מיהא איכא דינא דימין. וכתב דצדיה חמוכות חולצת אפי' צשיני', והוספת לשון "אפילו צשיניה" מורה

